

Turan ýollarynda Dädem Gorkut

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Turan ýollarynda Dädem Gorkut TURAN ÝOLLARYNDA DÄDEM GORKUT



UNESCO «Gorkut ata» eposymyzy maddy däl medeni miras gymmatlyklarynyň sanawyna girizipdi. Eýýäm näçe gün bäri bu üns merkezinden düşenok. Bizem ýazdyk.

Gorkut dädemiz Anadoluda, Azerbaýjanda, Türkmenistanda, Gazagystanda we beýleki türk illerinde giňden tanalýar. «Dädem Gorkudyň» türkçesine seredenimizde «Gazagystan we beýleki türk illeri uzak galmazmy?» diýen sorag seriňe dolýar. Galyberse-de, Gorkyt atanyň asyl guburynyň Gazagystandadygy aýdylýar. Onuň ejesiniň gyrgyzdygy rowaýat edilýär, diýmek, Gorkut ata külli türk dünýäsiniň umumy gymmatlygydyr.

Soy soýlaýan, boý boýlayan Gorkut ata boýunça Gazagystanda we beýleki türk illerinde birnäçe ylmy-barlag işleri geçirildi.

Professor Aly Berat Alptekin «Gazak çeşmelerinde Gorkut atanyň dogluşy» makalasynda gazak çeşmeleriniň üstünde durup geçýär.

Gorkut atanyň mazary boýunça dürli-dürli maglumatlar bar.

Azerbaýjanda Gorkut ata degişlidigi aýdylýan mazarlar barada nemes syýahatçysy Olearius maglumat beripdir. Olearius 1638-nji ýylda Derbentde Gorkudyňkydygy aýdylýan bir mazara gabat gelendigini we ol mazaryň zyýarat edilýän ýerdigini ýazypdyr.

Öwlüýa Çelebi-de Demirgapyda Kyrklar dagyndaky «Horkutyň» (Gorkudyň) mazaryndan söz açýar we mazaryň şirwanlylaryň zyýaratgähidigini ýazýar.

Şeýle-de Syrderýanyň deltasynda Gorkut ataňkydygy aýdylýan we türkmenleriň, gyrgyzlaryň, gazaklaryň, garagalpaklaryň zyýarat edýän ýene bir mazary bar. Ol mazar Kalinsk bilen Gyzyłordanyň arasynda Syrderýanyň Aral deňzine ýakyn bir kenarynda ýerleşipdir. (Hasan Özdemir, «Gorkut atanyň kişiligi baradaky

rowaýatlar», «Türkoloji» žurnaly, C. 16, S. 2 (2003).

Bu esasy maglumatlaryň yzysüre Aly Berat Alptekiniň ylmy işine dolanyp gelsek:

Ähli dessan gahrymanlary ýaly Gorkut ata hem adatdan daşary şertlerde dünýä inipdir.

«Dädem Gorkudyň ejesiniň aslynyň gypjakdygyny, ony ejesiniň üç aýlap garmynda göterendigini, hamylalygyna ýyl dolanda uly täsin wakalaryň bolandygy, otuz alty aýyň ahyrynda bäbegiň dünýä injek pursatynda dokuz güne çeken çaknyşyk bolandygy, üç günläp dünýäniň tümlüge gark bolandygy, güýçli çabga ýagandygy, gazaply ýel öwsendigi, gaý-tupandan, ýaguş-ýagmyrdan, toz-dumandan ýaña adamlaryň biri-birlerini görmändikleri, şeýle-de Dädem Gorkudyň doglan wagtynda Syrderýanyň ve Garadagyň üstüni tümlügiň gaplap alandygy, şol sebäpden daga Garaspan (Garabasan -t.b.) adynyň berlendigi» aýdylýar.

Dädem Gorkudyň dogluşyndaky adatdan daşary wakalar bilen gyrgyzlaryň meşhur legendar gahrymany Manasyň dogluşynda meňzeşlikler bar. (Aly Berat Alptekin, «Gazagystan çeşmelerinde Gorkut atanyň dogluşy», «Türk Dünyası Dil ve Edebiyat» žurnaly, S. 6, Güz 1998).

Dädem Gorkut boýunça geçirilen ylmy-barlag işleriniň çap edilişi ýaly, eposyň wersiýalary-da halk köpçüligine ýetirildi. Eseriň Watikan nusgasy bilen Drezden nusgasynyň arasyndaky tapawutlaryň üstünde dörän jedelleriň gowry heniz-henizlerem ýatarly däl.

Bu boýunça soňky iş Ýunus Zeýrege degişli. Ýunus Zeýrek «Kitâb-ı Dedem korkud Alâ Lisan-ı Tâife-i Oğuzân»-yň Drezden nusgasyny çapa taýýarlapdyr, şeýle-de teksti täze elipbiýde-de beripdir (2014). Soňra ony häzirki türk dilinde-de çap etdiripdir. («Ötüken» neşirýaty, 2018).

Her bir eseriň asyl nusgasy bilen çap edilmegi hökmany şert. Meniň özümem «Üç terzli syýasat» («Üç tarz-ı Siyaset») kitabyny makalalaryň asyl nusgasy bilen birlikde çapa taýýarlapdym. («Bilge Kültür Sanat Yayınları» neşirýaty). Okyjy okaýan kitabynda düşünmezlik dörän ýagdaýynda, eger bilýän bolsa köne tekste seredip, şübhesini giderip bilýär. Birem ylmy-barlag işlerini alyp barýanlar asyl nusgasyny gözläp ýörmeli bolmaýar.

Arslan TEKİN,

arslantekin53@yahoo.com

02.12.2018 ý, «Yeniçağ» gazetini.

Terjime eden: Guwanç MÄMİLİYEW,
Stambul uniwersitetiniň talyby. Taryhy makalalar